

Rafael Chirbes
A parton

Fordította
PÁVAI PATAK MÁRTA

A fordítás alapjául szolgáló kiadás
Rafael Chirbes: *En la orilla*
Editorial Anagrama, S. A., 2014

A fordító a Magyar Műfordítók Egyesületének tagja

A regény fordítása a tarazonai Fordítóházban készült
La obra ha sido traducida en la Casa del Traductor de Tarazona

A fordítást az eredetivel egybevetette Dornbach Mária

Copyright © 2013 Rafael Chirbes
Originally published in Spanish by Editorial Anagrama S. A.
Hungarian translation © Pávai Patak Márta, 2019

Mi mindent tanultam én apámtól! Otthon: fogd rendesen a kanalat, nem vagy te béna, muszáj mindig csapkodnod az ajtót, mi ez a sok szemét poszter a szobád falán, szétlyuggatod nekem a rajzszögeiddel, úgy néz majd ki a végén, mint a szita. A munkában: így nem lehet bánni egy fűrészgéppel, még levágod itt nekem a kezedet, mit akarsz, csonkán itt maradni a háznál, púpnak a hátamon, ideje lenne már megtanulnod enyvezni, nem mindent összebarmolni itt nekem. Mindig durván (teher alatt nő a pálma; a teher, mindig az a teher), egyértelműen kifejezésre juttatva, hogy ügyetlen vagyok, és mindenekelőtt letörve minden ambíciómat, ahogy az élet az övéit is letörte. Amit a polgárháború győztesei műveltek velem, azt mind rám terhelte, az ügyetlen fiára, aki kéznél volt. Azt nem mondhatom, hogy sose tudtam szeretni. Megfizettem érte azzal, hogy nem váltottam be a hozzám fűzött reményeit. Mint az öngyilkos, aki végez magával, mert nem tudja elfogadni magát, ő nyilván azért gyűlölt engem, mert bár látszólag szöges ellentéte voltam (művész se akartam lenni, és a politikai törekvései se érdekelték soha), mégiscsak én hasonlítottam rá legjobban. Más fizikummal, ő magas, vékony, szögletes arcú, nagy a szeme, és az átható tekintete meg az arcát évtizedek óta végigszántó, mély barázdák valahogy olyan drámai kifejezést kölcsönöznek neki. El tudom képzelni, hogy bomlottak utána a nők. Szeretik az ilyen alkatú férfiakat, akik szemlátomást intenzív belső életet élnek. Liliana azt mondja, még kilencven-akárhány évesen is jóképű, és ha meglátja a tálalószekrényen az esküvői képüket, akkor is megerősíti: tényleg nagyon jóképű férfi volt. De

a lényegét tekintve egyformák vagyunk. Ugyanaz a pesszimizmus. Ugyanaz a fixa idea, hogy nincs ember, aki ne egy sebtében összetákoltszemeteskuka lenne. Azt hiszem, emiatt lesz még mélyebb a közösülés utáni depresszió; az érzés, hogy a mocskok vonz benne; hogy egy ilyen rohadék szemeteskukát tapogattam, és a mocskom egy részét bele is eresztettem. Azon tűnődöm, vajon miért vállaltam a szolga szerepét, ha egyszer egyformák vagyunk, társnak vagy legalábbis versenytársnak kellett volna lennünk, hasonló feltételekkel. Nem könnyű megtalálni az okát: nem lehet úgy rátalálni, ahogy az ember megtalálja a szívét, a máját vagy a lépét, mikor felnyit egy holttestet. A félelmek és a vágyak kívül esnek a szike hatósugarán. Igaz, azt sem érzem olyan súlyosnak, ha az ember nem szeret valakit; mit jelent az, hogy szeretni! Az emberek java része együtt él a másikkal, és nincs is igénye arra a valamire, amiről nem is tudjuk, micsoda, amíg nem olvastuk regényekben, vagy nem láttuk moziban. Azt hiszem, ha helyből nem tudjuk, micsoda, akkor ez azt jelenti, hogy olyasvalamiről lehet szó, ami nincs is meg bennünk, hanem inkább úgy oltják belénk, vagy egyszerűen átvesszük. Talán egy öreg francia filozófus mondta, hogy mikor az ember azt mondja, milyen nagyon szereti a márkinét, hogy mennyire nagyra tartja, hogy ilyen okos – minő harmóniát rejtenek a mozdulatai, és micsoda rendkívüli gondolatai támadnak, és milyen kifinomult érzékenységről tesz tanúbizonyságot –, akkor mindezzel azt akarja mondani, megőrül érte, hogy előlről-hátulról megkefélhesse, ahogy a kutyák. Van benne valami. Összetévesztjük a rokonszenvet vagy a szármalmat a vággyal, azt hisszük, ringatni, óvni szeretnénk, mikor igazából behatolni, erőszakot elkövetni akarunk. De nem igaz. Kislányomnak szólítottam Lilianát, óvni szerettem volna, és ez másmilyen volt, más nyelven szólt. Annak ellenére, amit a francia filozófus gondol, mégiscsak a nyelv teszi így vagy úgy helyükre a dolgokat. A magasba emeli és a földre ejti őket. Ha szépen beszélünk, az emelkedettséget, nemességet kölcsönöz

nekik. Ugyanúgy szólítom Lilianát, ahogy apám annak idején a hőn szeretett Carmenét. Kislányom, azt mondom neki. Kislányom, édes kislányom, mondta Carmennek apám, és puszilgatta. Milyen messzire elmész tőlünk, kislányom! Barcelonába. Itt hagysz bennünket magunkra. Aznap zokogni is láttam. Egyetlenegyszer. Ezek a szavak nem lehetnek szennyezettek. Tudja maga, hogy a kávé virága ugyanolyan kellemes illatú, mint a narancsfáé? Még hasonlít is rá, fehér, csillag alakú; a narancs, a jázmin, amit itt éjjeli jázminnak mondanak, vagy az a picike színes, a lusta asszony, amit maguk don pedrónak hívnak, mind illatos virágok. De szerintem a kávéé a legfinomabb. Mi a kávé ott *tintónak* mondjuk, de itt maguknál a vörösbor a *tinto*. A maga édesapja hasonlít a nagyapámra, nem tudnám megmondani, miben, hogy ilyen komoly az arca, vagy hogy a szeme egy kicsit szomorú. Biztos nagyon jó ember volt az apja, igaz? Kár, hogy így járt. Olyan jóságos a tekintete. Mit tudsz te, Liliana! A magadét, az otthoni fájdalmadat, amiről én is tudok valamennyit, mert elmesélted. Olyan megrázó, mintha az én fájdalom lenne, legszívesebben átölelnének, és lecsókolnám a könnyeket az arcodról. *Piel canela*. Nem, te nem ismered ezt a dalt, fahéjszín bőr, fekete szemek, túl fiatal vagy még, csak te vagy a fontos nekem, te, és te, és csakis te, mondja a dal. Az egyetlen gyermekem vagy. Nincs másik. Legjobb tudomásom szerint legalábbis, egy sincs, akit felismernék. Volt egy, de a vérrögnél tovább nem jutott. Mit akar ezzel mondani, Esteban úr? Nevetsz? Így szeretlek látni, Liliana, hogy nevensz, nem úgy, mint a múltkor. De hát a múltkor azért aggódtam, mert még annyim se volt, amiből enni adhattam volna a gyerekeknek. A hófehér hűtőszekrény polcai mind üresen csillognak, nincs rajtuk semmi, a zöldségesdoboz is üres. A férjem ebben a hónapban még nem kapta meg a fizetését, úgyhogy még szerencse, hogy magától kaptam kölcsön, különben nem tudom, mi lett volna velünk. Tudom, milyen nagy gondban vagy, Liliana, olyan vagy nekem, mintha a saját lányom lennél, én meg

neked mintha az apád, akinek mindent el kell mondanod. Ami történik, amit álmodsz, amire vágysz. Majd visszaadod, amikor tudod. A pénz semmi. Vagy még rosszabb, a pénz mindent elront, tönkretesz, rossz apa, mostohaapa, ám látszólag – hát így van ez, látod – annyi össze nem illő életet összeköt. Ez az egyik erénye. Van még másik is. Mondhatjuk azt is, hogy egy mostohaapa, aki a gyerekei minden szeszélyes kívánságát kielégíti. Félreneveli őket. Ám e kötőanyag nélkül hány család megy szét, hány élet megy tönkre! De nem, ott vannak nekik a számlák, amiket fizetni kell, a havi díjak, a kötelezettségek, amiket teljesíteni kell, és együtt maradnak, amíg a halál el nem választja őket, úgy, ahogy megesküdtek rá; bár olyan is előfordul, hogy sok embernek nincs jobb dolga, mint nap mint nap veszekedni, mérgeledni, és megijednek mindentől, ami változtathat az adott helyzeten, amit biztosnak hisznek, mert stabil. A harag jó alkalom, hogy biztos társaságot találj magadnak, egyik este a képébe vágathod a sértéseket, aztán még másnap is, és ez stabilitást nyújt. Az emberek átgondolják: mit csináljak? Egyedül maradjak? Hallgatod őket, ahogy beszélnek, és ez tűnik a legrosszabbnak: egyedül maradni. A magány. Az elhagyatottság. Szomorú vagy fenyegető szavak. Rettenetesk: majd meglátod, mi lesz öregségedre, ha elköveted azt a hibát, hogy nem nősz meg. Ijesztgetnek. Azt mondják: ha így folytatod, magadra maradsz. Szörnyű, egyedül meghalni, mint egy kutya, mondják. És ez tűnik a legrettenetesebb csapásnak; meg kell halni, igen, mindenkinek meg kell halni, de társ mellett, nem úgy, mint egy kutya. Egyedül meghalni gyalázatos, szemérmetlen dolog, az emberi lény fogyatékoságát igazolja (az emberi lény, így mondaná Francisco; elérzékenyül ettől a kifejezéstől), és álcázni kell, védelmezni a félhomályban, a spanyolfal mögött, amit a kórház többágyas szobájában állítanak fel, mikor valami csúnya dolgot művelnek a beteggel.

Az ellenkezőjét is lehetne mondani, hogy a meghalás mindössze egyfajta gőgöt fejez ki, olyasvalamit, amit túlcsonduló

büszkeségnek lehetne minősíteni. Meg kell osztani – mondják –, vagyis ki kell kunyerálni a szeretetet, a sajnálatot, be kell hajtani a régi számlákat; én felneveltelek, etettelek, ruháztalak, kölcsönadtam neked, megcsináltam neked, adtam neked. Most rajtad a sor. Ragadd meg a szivacsot, a törülköződöt, és állj neki sikálni ezt a foltos testet, adj vissza valamennyit abból a sokból, amit tőlem kaptál. Fizesd meg, amivel tartozol. A sikeres élet, vagyis az életciklusod jó lezárásának nyitja, hogy az ágyad köré tudod-e őket gyűjteni. Szolgálatodba állítani őket, hogy tömegével felsorakozzanak, akik készek törölgetni a fenekedet a nedves törülközővel. Minél többen, annál jobb. Mint ha a sürgősségi valami karácsonyi vacsora volna, ahol összejön az egész család, az izgalmas pillanat, amikor szülők, gyerekek, unokák, unokatestvérek, unokaöcsők és unokahúgok éneklik a *Stille Nachtot*, és kávéskanállal kaparásszák az ánizsos üveg falát a csengettyűsök, a pásztorok meg bőgetik a köcsögdudát, mintha te nem is feküdnél ott a szondáiddal, a maszkoddal, a branüloddal keresztüllőve, valóságos szentsebestyén, vagy mint az a szegény bika ott Tordesillasban, a település összes elvetemült férfia rohan utána lándzsával felfegyverkezve. Mit számítanak ilyenkor a többiek? Talán őket döfködik pikával vagy zászlós szigonnyal? Vagy arról van inkább szó – ismét csak a gazdaság birodalma –, hogy üres színházzal nem lehet egy ilyen hátborzongató darabot előadni, mint a haldoklás. Rentábilissá kell tenni az előadást. Nagylelkűen ki kell osztani a helyeket, hogy a nézők részesei lehessenek az átmenetnek, ennek a grandiózus spektakulumnak, igen hasznos poggyász lesz még életük körútjához. Tökét kovácsolni az utolsó pillanatokból. Döntő fontossággal bír, hogy egyedül vagy társasággal zajlik-e, ez ad értelmet az életüknek. Hogy a családtagok meg a szomszédok lássák az agyvérzést, a lila foltokat, a véraláfutásokat, a szűrőeszközök által ütött számtalan sérülést, mikor a kézfejed tiszta fekete, ahol átlyuggatják, és intravénásan juttatják beléd a vérsavót meg a mérgeket; a szondákon, kanülökön

és dréncöveken keresztül nyúlós folyadékok távoznak a tested valamelyik részéből; vörös korongok nyoma a köpölyök helyén a mellednek azon a részén, ahol a nővér leborotvált a szőrt, kábelerdő és csövek a tested minden részén, a mutatóujjodon is, légzőkészülék az orrodban, vagy közvetlenül a gégedbe fúródva, hordágyak fémje és infúziós állványok, műanyag zsákok gyanús folyadékokkal, savakkal, oldatokkal, melyek közvetlenül a vérbe jutnak, ezt az irgalmatlan mennyiségű orvosi eszköztárat itt! A látogatók szemügyre veszik a felismerhetetlen haldoklót (borzasztó, hogy mennyire lefogyott, milyen rossz bőrben van; egész szürke, ez nem fog kijönni innen), és egyúttal a kórházi betegellátó rendszerünk fejlődését is csodálják a végstádiumosok számára fenntartott részlegen, hideglelős áhitattal figyelik a bonyolult felszereléseket. Ez a hatalmas tapasztalatanyag mind veszendőbe megy, ha egyedül éled át és szenveded meg. Anyám erősködött: mielőtt meghalok, látni szeretném, hogy elveszel egy rendes lányt, aki szeret, aki törődik veled, ha ér téged valami. Erre is kell gondolnod, fiam (én anyám fia voltam, ahogy Carmen apám lánya), most azt hiszed, neked áll a világ, mert fiatal vagy, egészséges, a fiatalság csak a mára gondol, nem veszi észre, hogy a kalendáriumból fogynak a napok. Kinevetsz ezért, amit most mondok, de majd ha eljön az ideje, meg fogod látni, mennyire kell egy támasz. Mennyire kell, hogy szeretetben élhess, ahogy telnek az évek. Valaki, aki melletted van, aki az utolsó órán fogja a kezedet (mi mást fogna egy haldoklón?). És miközben hallgatod őket, az embereket, anyádat, elfog a szorongás, látod magadat – tényleg –, fel se tudsz kelni az ágyból, a szék támlájába kapaszkodva tudsz csak a lakásban mozogni, a falnak dőlve, az öregemberek savanyú izzadságszagába burkolózva támolyogsz ki az illemhelyre; vagy éppen fulladozol, mert félrenyeltél valamit, a marhalábszárból egy félig megrágott darabkát, egy korty vizet, egy kenyérmorzsát, a tablettát, amit a vérnyomásodra szedsz, vagy a vérhígítőt, a koleszterincsökkentőt, vagy amit a magas vércukrodra

adtak; a saját nyáladban fulladozol éppen: köhögsz, levegő után kapkodsz, és nincs melletted senki, aki megütögetné a hátadat, aki ledugná az ujját, hogy kijöjjön belőled, ami megakadt a torkodon, valaki, aki hívná a mentőket, vagy betenne egy kocsiba, és szélesebesen elvinne a legközelebbi kórházba vagy rendelőintézetbe. A magány, Liliana, az emberek azt gondolják, az a legrosszabb.

MAGVETŐ
KÖNYVKIADÓ ÉS KERESKEDELMI KFT.

www.magveto.hu
www.facebook.com/magveto
magveto.kiado@lira.hu
Felelős kiadó Dávid Anna

Készült a Gyomai Kner Nyomda Zrt.-ben,
a nyomda alapításának 137. esztendejében, 2019-ben
A Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülésének tagja
Felelős vezető Erdős Tamás vezérigazgató
Telefon: 66/887-400
<http://www.gyomaikner.hu>
E-mail: knernyomda@gyomaikner.hu

Felelős szerkesztő Rostás Eni
Kézirat-előkészítő Schmal Alexandra
Korrektor Zöldhegyi Sarolta
Műszaki vezető Takács Klári
A kötetet Pintér József tervezte
Kiadványszám 8767
Caslon betűtípusból szedve
ISBN 978 963 14 3845 1